

GMO - realita spolupráce farmárov s Monsanto

„Za porušenie patentu sa považuje i nechcená a náhodná kontaminácia GM peľom alebo sadivami zo susedných polí“

Váhavosť Európskej únie voči poľnohospodárskym GMO býva často prezentovaná ako škodenie záujmom európskych poľnohospodárov, ktorí by radi pestovali geneticky modifikované plodiny (GMP) z dôvodu ich údajnej ekonomickej výhodnosti. Zo skúseností spolupráce zámorských farmárov s Monsanto, nadnárodnou spoločnosťou, ktorá vyrába 90% komercializovaných sadív GMP, ale zďaleka nevyplýva, že by európski poľnohospodári museli dnešný stav veľmi ľutovať. Táto spolupráca má viacero veľmi problematických aspektov, ktoré robia pestovanie GMP omnoho menej atraktívne, než sa to zdá zo začiatku. Iba sa o nich nehovorí... Keď sa o tom farmári na vlastnej koži presvedčia, býva už obyčajne neskoro, pretože medzitým sa stali na Monsante úplne závislé. Súvisí to s ohromnou koncentráciou v oblasti produkcie sadív a najmä s veľmi problematickým a diskutabilným patentovaním sadív GMO. K tomu sa pridáva nadobudnutá rezistencia burín na herbicíd Roundup.

Skoro ničím neobmedzované koncentrácie sú sprievodným znakom globalizácie a ich výsledkom je skutočnosť, že vo väčšine ekonomických odvetví má príslušný trh plne pod kontrolou niekoľko málo nadnárodných korporácií. Mimoriadne skoncentrovaná je i produkcia sadív, pričom celý proces prebehol nesmierne rýchlo. Kým pred takými 20 rokmi boli na svete stovky významnejších operátorov, dnes je 80% svetového trhu v rukách asi desiatich spoločností. Podiel troch najväčších, Monsanto, Syngenta et DuPont je spolu 53% globálneho trhu so sadivami! Samotné Monsanto, ktoré je podľa čísla uvedeného v predchádzajúcom odseku jasne dominantné vo výrobe sadív GMO, má vo veľkých častiach sveta v podstate monopolné postavenie. Výsledkom je karikatúrny obraz trhu v tom zmysle, že to nie sú odberatelia, ktorí rozhodujú aké sadivá si nakúpia, ale je to predajca, ktorý ich svojou ponukou prinúti kupovať to, o čo má on záujem. Sú známe prípady napr. niektorých brazílskych, ale i amerických farmárov, ktorí chceli ukončiť pestovanie GMP a nakúpiť konvenčné sadivá, ale na trhu ich jednoducho nenašli. Z nasledujúcich riadkov si možno urobiť predstavu, prečo pre farmárov nemusí vždy byť takýto typ spolupráce práve najvýhodnejší.

Prvou skutočnosťou je relatívne vysoká cena sadív GMP, ktorá neustále rastie najmä v oblastiach, kde už je Monsanto pevne etablované. Napr. ešte v roku 2000 stálo v USA vrece (50 libier) GM sóje Roundup Ready 24,50 dolárov zatiaľ čo to isté vrece konvenčnej sóje iba 7,5 dolárov. O raste cien si možno urobiť predstavu podľa toho, že medzi rokmi 1995 až 2011 sa priemerná cena sadív GM sóje zvýšila o 325%, v prípade GM bavlny vyletela o 516% a GM kukurice o 259%. V USA predstavuje dnes GM sója 93 % úrod tejto plodiny, v prípade bavlny je to 88 % a kukurice 86 %.

Ďalšou nepríjemnou skutočnosťou, s ktorou sa musia farmári rozhodnutí pestovať GMP zmieriť, **je zmluvný zákaz použiť časť úrody na založenie novej**, čo znamená, že poľnohospodár si musí všetko (drahé) sadivo, potrebné pre nasledujúcu sezónu, kúpiť! Na základe existencie patentu považuje Monsanto všetky GM sadivá, teda i tie čo farmári získali zo svojej úrody, za svoje duševné vlastníctvo, ktoré poľnohospodárovi iba zapožičali.

Ďalšou novinkou v porovnaní s konvenčnými plodinami je povinnosť **platiť autorské poplatky**, čo tak isto vyplýva z patentovania sadív. Napríklad v Brazílii si Monsanto zvyklo prisvojiť si 2% z ceny predaja úrody GM sóje. O aké sumy ide si možno urobiť predstavu podľa rozhodnutia brazílskeho súdu podľa, ktorého by malo Monsanto vrátiť brazílskym farmárom 2 miliardy dolárov zinkasovaných medzi rokmi 2004 a 2009 z titulu autorských práv! Monsanto sa samozrejme odvolalo a konečný rozsudok ešte nebol vynesený. Argentína, ktorá sa ešte v roku 1996 stala trójskym koňom Monsanto pri jeho prenikaní do Južnej Ameriky, bolo dlho od platenia autorských poplatkov ušetrená a i GM

sadivá tu boli o polovicu lacnejšie ako v USA. Zámienkou osobitného prístupu boli argentínske zákony, ktoré patentovanie živých organizmov neumožňovali, ale skutočným dôvodom bola potreba tejto spoločnosti pevne sa uchytiť v tejto časti sveta. Všetko sa zmenilo po roku 2005, keď sa tu GM sója pestovala už na polovici obrábanej pôdy a krajina sa stala od Monsanto závislou. Odvtedy si Monsanto inkasuje 3 doláre z každej tony sóje v argentínskom prístave alebo 15 dolárov v európskom. Jackpot je v tomto prípade vo výške 160 miliónov dolárov ročne a to sa týka iba vývozov do Európy. Ďalšia významná časť vývozov smeruje do Číny. Celkove je viac ako 90% GM sóje vypestovanej v Argentíne a v Brazílii určených na export.

Svoje práva vyplývajúce z patentovania sadív (zákaz použiť časť úrody na založenie novej, platenie autorských poplatkov) si samozrejme Monsanto starostlivo chráni. Od roku 1998 „pôsobí“ v Severnej Amerike tzv. **génová polícia**, ktorú zabezpečujú Pinkertonova agentúra v USA a agentúra Robinson v Kanade. Títo inšpektori zisťujú legálnym a menej legálnym spôsobom (nelegálne vniknutie na cudziu parcelu), či bol dodržaný patentový zákon, t.j. či farmári nepestujú GM plodiny „nelegálne“. Monsanto vedie ich pomocou na amerických prériách skutočnú „honbu na čarodejnice“, čo viedlo k tisícim vyšetrovaním, stovkám súdnym procesom a početným bankrotom. Je samozrejmé, že Monsanto spolupracuje s najvychýrenejšími advokátskymi kancelármi, čo si farmári jednoducho nemôžu dovoliť. Dnes je na programe dňa proces s farmárom menom Vernon Hugh Bowman z amerického stredozápadu, ktorý ešte v roku 1999 nakúpil sadivá druhej generácie v jednom sile a teda nie priamo od Monsanto, z ktorým tým pádom žiadnu zmluvu nepodpísal. Neskôr úrody používal na založenia nasledujúcich čím porušil patentový zákon. Monsanto žiada od farmára viac ako 84 000 dolárov z titulu náhrady škody a poľnohospodár, ktorý už na súdny proces minul 31 000 dolárov, ich pravdepodobne bude musieť zaplatiť. V utorok 19. februára 2013 sa prípad dostal na najvyšší súd vo Washingtone.

Škandalóznejšie je ale to, že Monsanto **vymáha poplatky i od farmárov, ktorí GM plodiny nikdy nepestovali a nikdy GM sadivá ani nekúpili a ani inak nezískali**. Stačí ak sa na ich polia **dostali kontamináciou** so susedných polí a nasleduje najprv ponuka na mimosúdne vyrovnanie a potom už súdna žaloba. Najznámejší je prípad kanadského farmára zo štátu Saskatchewan menom Percy Schmeiser, ktorý, vedomý si svojej neviny, sa neváhal s Monsanto dlhodobo súdiť, pričom minul všetky peniaze zo svojho dôchodkového poistenia. Podľa sudcu menom Andrew McKay „pôvod predmetnej repky olejnej, rezistentnej na herbicíd Roundup, nič nemení na podstate celej záležitosti“. Sudca odmietol mávnutím ruky argument obhajoby, podľa ktorej „pestovanie tohto GMO spoločnosti Monsanto má zmysel z dôvodu možnosti bezproblémového používania herbicídu Roundup, čo ale Percy Schmeiser neurobil, pričom to dokazovali jeho faktúry týkajúce sa herbicídov. Rozsudok znamená, že poľnohospodár porušuje patent akéhokoľvek výrobcu sadív GMO, keď sú jeho polia kontaminované transgénymi kultúrami!

O svojich neradostných skúsenostiach s pestovaním GM plodín prišli na jeseň 2012 do Európy informovať dvaja americkí farmári, Wes Shoemaker z Missouri a Lutz Wendel z Illinois. Počas svojho turné apelovali na európskych politikov, aby nepodľahli hlasu sirén biotechnologického priemyslu. Podali svedectvo o svojom prechode od nadšenia k dezilúzii. Na začiatku boli ohromení neuveriteľnou účinnosťou GM sadív Monsanto a najmä herbicídu na ktorý sú tieto plodiny rezistentné. Roundup vyčistil polia od burín a náročnosť na pracovnú silu sa znížila. „Nikdy som nevidel, aby sa nejaká technológia presadila tak rýchlo. V priebehu piatich rokov sa všetci nechali presvedčiť“ hovorí Wes Shoemaker. Ale od druhého roku bol Lutz Wendel nútený zvýšiť množstvo používaného herbicídu. K výraznejšiemu zvýšeniu úrod nedošlo a po niekoľkých rokoch buriny nadobudli rezistenciu na glyphosat, aktívny prvok herbicídu Roundup.

A naozaj, celkovú bilanciu pestovanie GM plodín zhoršujú tzv. **superburiny**, to znamená buriny, ktoré nadobudli rezistenciu na používaný herbicíd. Treba pripomenúť, že viac ako 99% všetkých

komercializovaných GMP sú tzv. „pesticídové“ plodiny, pretože boli modifikované so zámerom buď nadobudnutia rezistencie na nejaký pesticíd (vo väčšine prípadov herbicíd Roundup) alebo jeho produkcie samotnou rastlinou (vo väčšine prípadov insekticíd Bt), alebo oboje. Superburín sa nemožno zbaviť, riešenie je iba buď používanie extrémne toxických (a zakázaných) herbicídov alebo ich ručné trhanie, čo ale mimoriadne zvyšuje náklady.

Spracoval RNDr. Igor Šarmír, PhD.

Zdroje:

« Monsanto suspend la collecte des droits sur son soja OGM au Brésil », Le Monde, 27.02.2013

« La guérilla judiciaire des géants des semences contre les fermiers américains », Le Monde, 13.02.2013

« Des fermiers américains de l'enthousiasme ? la désillusion », Le Monde , 05.11.2012

« Le Monde selon Monsanto », Marie-Monique Robin, Editions La Découverte, Paris, 2009